

Помірковане українське керівництво все ще буде цінувати добрі стосунки з Росією, включаючи їх у визначення Європи. Проте українське керівництво триматиметься з Росією на відстані, що ймовірно додає переваги лідерству Кучми.

Загалом добре написана книга не змогла уникнути деяких помилок. Парламентські вибори 1994 року не привели лівих до влади (с. 7), як про це твердили чимало західних авторів. Три партії лівого спрямування мають лише третину усіх парламентських місць. Конституція, прийнята в червні 1996 року, остаточно не затвердила текст національного гімну, аби вгамувати лівих. Текст національного гімну є дещо застарілим («Ще не вмерла Україна»), і тому було оголошено конкурс на новий текст. У парламентську фракцію державників (1994 – 1996) ніколи не входили члени двох радикальних партій, представлених в парламенті (Українська національна асамблея і Конгрес українських націоналістів. Хоча автор написав про Новий український блок – це має бути саме той блок, від якого висуватиметься кандидатура Леоніда Кучми на виборах 1998 – 1999 років. Останні президентські вибори відбулися в липні 1994 року (не 1995 р. с. 21). Досить важко побачити, де Буквол проводить межу всередині України, коли говорить про її поділ уздовж етнічних кордонів і де саме пройде це етнічне розділення країни (с. 102). Не існує ніяких етнічних меж України, крім тих, що відокремлюють її від Кримського півострова. Якби такі існували, то було б більше усіляких вимог, ніж ті, які є від Криму, про політичну автономію у межах України. Загалом, Буквол зробив цінний внесок у західну літературу, кількість якої постійно збільшується, з питань сучасної української політики безпеки.

Тарас Кузьо

(З англійської переклали Олена і Вікторія Гуменюк)

Sh. W. Garnett. Keystone in the Arch. Ukraine in the emerging Security Environment of Central and Eastern Europe (Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 1997). – 145 p.

Дана праця – дуже важливий додаток до зростаючого обсягу літератури, що безпосередньо стосується української безпеки й наслідуює мою власну *Ukrainian Security Policy* (Washington DC: Praeger and the CSIS, 1995) та «Ukraine and European Security» Тора Буквола. Автор – старший науковий співробітник у добродійному Фонді Карнегі за міжнародний мир, де він спеціалізувався на політиці безпеки країн-спадкоємиць колишнього СРСР (з особливою інтересом до України та Росії). Перед тим як приєднатися до карнегівського фонду, він десять років працював у кабінеті секретаря оборони та 1993 року став помічником секретаря оборони Росії, України та Євразії. Можливо, не випадковим є те, що обидва – Буквол та Гарнет – відійшли від оборонного сектора Норвегії та США. Автор критично настроєний щодо традиційного західного підходу бачити Україну як частину Росії, натомість підтримуючи чимало західних урядів, які

цінують стратегічну спрямованість України до Європейської безпеки, ставлячись до неї як до самодостатньої. Книга поділена на шість окремих розділів, у яких ідеться про внутрішні джерела нестабільності, про україно-російські стосунки, як нововиявлене оточення безпеки в Центральній та Східній Європі; про невдалу політику західних урядів та пропозиції для нових стосунків між Україною та Заходом.

У своїй праці Гарнет сперечається з тезою, що Україна – наріжний камінь у системі безпеки, яка формується в Центральній та Східній Європі. Розташування України є надто важливим, і система Європейської безпеки не може цим нехтувати. Автор спирається на добре відоме сьогодні твердження Збігнева Бжезінського про об'єднання незалежної України й російського демократичного переходу, де стратегічна важливість України є першорядною, беручи до уваги, що Росія може бути імперією тільки в об'єднанні з Україною. Незважаючи на поширені страшні прогнози щодо загрожуючої дезінтеграції України в 1992 – 1993 рр., її стабільність була позитивною рисою. Гарнет говорить також про штучний «Великий поділ» в Україні за глибокими етнічними, культурними й економічними хибними межами; він, як і Буквол (але всупереч усім здійсненим раніше західним аналітичним оглядам України), вірить, що успадковані поділи не є загрозою для української незалежності. Й не тільки тому, що немає чітко окреслених хибних меж, а ще й тому, що всі релігії змагаються за рідкісні ресурси. Як і Буквол, Гарнет доводить, що сепаратизм на Сході України – це просто якийсь перебільшений міф; єдиний виняток – ситуація в Криму. Окрім того, успадкований регіоналізм має як позитивні, так і негативні риси, бо він спрямовує Україну, яка намагається побудувати виняткову етнічну державу, й ці поділи в межах українського суспільства є ефективними стримуючими чинниками екстремістської політики.

Гарнет починає плутатись у своєму аналізі, не визнаючи українського націоналізму, як своєрідного клею, що його не можна використати для об'єднання України. Це, ясна річ, залежить від визначення терміну «націоналізм». Суто громадянські держави не існують насправді. Усі демократичні країни, включаючи Швейцарію, США та Канаду, є комбінаціями як громадянських, так і етнічних складових, де Україна не є винятком. Політико-економічні реформи дуже тісно пов'язані з побудовою національної держави в Україні тому, що громадянське суспільство не може існувати без національної ідентичності й там, де національна свідомість або дуже слабка, або ж зовсім не існує. Побудова держави та проблеми утворення нової еліти з «партії влади» – це характерна проблема для всіх колишніх республік СРСР, не тільки для України.

Гарнет визначає українську політику безпеки як оборонну, що має на меті зберегти сприятливу зовнішню ситуацію, яка підтримує або принаймні не втручається в побудову держави, та внутрішню консолідацію.

Щоб виконати це завдання, Україна потребує часу. Коли Росія ще відносно слабка, Україна вже досягла визнання Росією свого суверенітету та територіальної недоторканості, завершуючи, таким чином, історичний цикл недовіри та підозри. Україна, звичайно, не була проти розширення НАТО, вбачаючи в цьому противагу Росії, яка допомагає зберегти «дихальний простір» України та дозволяє консолідувати українську незалежність.

На жаль, блискуча дискусія Гарнета щодо українських кордонів та інших труднощів, пов'язаних з Росією та Румунією, була завершена одразу після виходу книжки у світ, коли президенти обох цих країн підписали міждержавні угоди з Україною (хоча ці угоди мають ще бути ратифіковані парламентами усіх трьох країн). Однак це не завдає шкоди послідовності його аргументів. Монографія закінчується закликком до західних урядів не ставитись до України в контексті розширення НАТО або її зв'язків з Росією. Натомість Гарнет вносить шість пропозицій для західних урядів, які включають: визначити зацікавленість Заходу в колишньому СРСР; розширити засоби для співпраці та діалогу; переконати Західну Європу бути більш зацікавленою в Україні (яка співпрацює лише з Німеччиною та Великобританією); зберігати військову стабільність, формувати ясну політику й погляди на інтеграцію СНД та зміцнення двосторонніх американо-українських відносин.

Тарас Кузьо

(З англійської переклала Вікторія і Олена Гуменюк)

Г.Г. Почепцов. Символы в политической рекламе. – К.: Принт Сервис. – 1997, 332 с.; Имидж: от фараонов до президентов. Строительство воображаемых миров в мифе, сказке, анекдоте, рекламе, пропаганде и паблик релейшинз. – К.: Адеф-Украина. – 1997, 328 с.; Имидж & выборы. Имидж политика, партии, президента. – К.: Адеф-Украина. – 1997, 136 с.

Російський письменник М. Горький на початку ХХ сторіччя писав, що «людина – це система фраз». Це висловлення, з деякими припущеннями, можна перенести й на будь-який соціальний об'єкт. Справді, якщо під «фразою» будемо розуміти повідомлення певною мовою (вербальною чи не вербальною, мовою мистецтва чи міміки, рухів чи одягу, символів чи комп'ютерів), то за допомогою елементарної операції ототожнення будь-яку подію, істоту, спільноту і т.п. можна розглядати як систему фраз (повідомлень). Дуже цікаво працює це ототожнення в умовах сучасного суспільства, одним з базових принципів якого (незважаючи на внутрішній демократичний чи тоталітарний устрій) є принцип «народного суверенітету». Його сутність можна виразити висловом «уся влада належить народу», всі інститути, хоч би теоретично, «виражають волю народу», діють від його імені. Аксиомою вважається право демосу визначати устрій, внутрішню і зовнішню політику держави, в деяких країнах навіть визнається право на повстання, насильницьку зміну влади. Це право на визначення політики реалізується через вибори (приведення до